

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

(GEMDER)

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 3, Cilt: 3, Sayı:1

Haziran-2022

MAKALE BİLGİLERİ

Beyhakî'nin (ö. 458/1066) *el-Hilâfîyyât* Adlı Eserin'de

Cerh ve Ta'dil Metodu

Al-jarh wa-l-ta'dil Method in al-Bayhaqî's (d. 458/1066)

Work al-Khilâfiyyât

YAZAR

Sedat YILDIRIM

Agri İbrahim Çeçen Üniv. İslami İlimler Fak.

Dr. Öğretim Üyesi sedat0483@gmail.com

Orcid: 0000-0001-5758-8229

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 29.03.2022

Makale Kabul Tarihi: 05.05.2022

Sayfa Aralığı: 1-19

Öz: İslam dinindeki önemine binaen hadisler her zaman İslam âlimlerinin ilgi alanı olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözlerinin sahih olarak aktarılması için çok dikkatli davranan hadisçiler, hadislerin korunması için bir ilim dalı geliştirmişlerdir. Bu ilim dalına başka isimlendirmelerle birlikte ricâl ilmi denilmektedir. Ricâl ilmi sayesinde hadislerin senedinde geçen râvilerin güvenilir kişiler olup olmadıkları tespit edilebilmektedir. Bu sayede hadislerin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) aidiyeti, sahih olup olmadıkları ve netice itibariyle delil olarak kabul edilip edilmeyeceği hususunda bir malumata sahip olunmaktadır. Çalışmada sözü edilen ricâl ilmiyle ilgili ciddi bir birikime sahip olan ve hadis alanında tanınmış âlimlerden olan Ahmed b. Hüseyin'in el-Beyhakî'nin *el-Hilâfîyyât* adlı eserinde cerh ve ta'dîle yönelik yaptığı açıklamalar konu edinilecektir. Beyhakî hadis alanıyla ilgili olarak birçok eser telif etmiş bir hadisçidir. Yazdığı *es-Sünenü'l-kübrâ* adlı çalışması hadis edebiyatında telif edilen meşhur sünenlerden biridir. Nitekim Beyhakî hadisçi olmanın yanında ayrıca fıkıh, itikât ve ahlâk gibi birçok farklı alanda eserler telif ederek muhtelif alanlara katkı sunan bir âlimdir. Beyhakî'nin telif ettiği *el-Hilâfîyyât* adlı çalışması ise Şâfiîler ve Hanefîler arasındaki fikhî ihtilâflardan söz eden bir eserdir. Bu çalışmanın hadis alanıyla ilgili olan yönü bulunmaktadır. Zira söz konusu çalışmada ihtilâflı konular ale'l-ebvâb sistemiyle tasnif edilerek tarafların hadis delillerine yer verilmiştir. Daha sonra nakledilen birçok rivâyet cerh ve tadîl açısından ele alınarak tartışılmış, hadislerin sahih ve zayıf olma yönü irdelenmiştir. Çalışmamızda, *el-Hilâfîyyât* adlı eserde Beyhakî'nin cerh ve ta'dil nitelikli yaptığı açıklamaları incelenecektir. Böylece Beyhakî'nin mezkûr eseri özelinde cerh ve tadîl metodu, etkilendiği ricâl âlimleri vb. hususlar hakkında bilgi elde edilmiş olunacaktır.

Anahtar kelimeler: Hadis, ricâl ilmi, cerh ve ta'dîl, Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*.

Abstract: Thanks to their importance in Islam, ḥadīths have always been a prominent concern for Islamic scholars. Ḥadīth scholars, acting really cautiously to narrate the words of the Prophet (pbuh) in the ṣaḥīḥ (sound) forms, developed a field of 'ilm (scholarship) to save ḥadīths. This area of scholarship is called, among other names, 'ilm al-rijāl. Thanks to 'ilm al-rijāl, it is possible to detect whether the rāwī, taking part in the sanad of a ḥadīth, is a trustworthy person. In this way, information can be obtained on whether the ḥadīths belong to the Prophet (pbuh), whether they are ṣaḥīḥ or not, and consequently on whether they can be used as evidence.

This study analyses the explanations on al-jarḥ wa-l-ta'dīl in the work *al-Khilâfiyyât* by Aḥmad ibn Ḥusayn al-Bayhaqī, who has remarkable experience and depth of knowledge about 'ilm al-rijāl and is one of the best known ḥadīth scholars. Al-Bayhaqī is a ḥadīth scholar who authored many books in the field of ḥadīth. His work *as-Sunan al-Kubra* is one of the most famous sunans written in ḥadīth literature. Thus, al-Bayhaqī is a scholar contributing in a great variety of fields such as fiqh, faith and morals, as well as ḥadīth. *Al-Khilâfiyyât* by al-Bayhaqī addresses the fiqhi (jurisprudential) disagreements between Shāfi'i and Hanafi schools. This study deals with the field of ḥadīth, as well. This is because the controversial matters were classified via al'al-abwāb (according to their bābs) system, and the ḥadīth evidence of both parties were shared in this book. After this, many narrated riwayat were analysed in terms of al-jarḥ wa-l-ta'dīl, and it was scrutinized whether the ḥadīths were ṣaḥīḥ and ḍa'īf (weak). In this study, the interpretations of al-Bayhaqī on al-jarḥ wa-l-ta'dīl in the work called *al-Khilâfiyyât* are examined. Therefore, specific to al-Bayhaqī's mentioned work, information will be obtained about subject such as al-jarḥ wa-l-ta'dīl method, and about 'ilm al-rijāl scholars he was influenced from etc.

Key Words: Ḥadīth, 'ilm al-rijāl, al-jarḥ wa-l-ta'dīl, al-Bayhaqī, al-Khilâfiyyât.

Giriş

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) hadisleri sahâbe devrinden itibaren tarihin her asrında çok önemsenmiştir. Hadisler; herkes tarafından bilindiği üzere, Hız. Muhammed'in (s.a.v.) davet ettiği yüce İslam dininin hüküm ve kanunları hakkında insanları aydınlatacak açıklama ve beyanlar içermektedir. İşte hadislerin bu özelliği; İslam âlimlerini hadisleri nakleden kişilerin güvenilir olup olmadığına tespit etmeyi hedefleyen cerh ve ta'dil ilmini geliştirmeye sevketmiştir. Dolayısıyla emin olmak için başta sahâbiler ve tâbiîn âlimleri olmak üzere İslam âlimleri hadisleri hem tahammül ederken hem de edâ ederken râvileri irdeleyerek muhafaza etmişler; mümkün olduğu kadarıyla hadisleri en orjinal bir şekilde nakletme hususunda hassas davranmışlardır. Hatta Hız. Peygamber (s.a.v.) hayatta olduğu sırada bile bazı sahâbilerin kendileri gibi sahâbî olanlardan duydukları hadisleri Hız. Peygamber'e (s.a.v.) giderek doğruluğunu teyit ettikleri rivayet edilmiştir.

Örneğin Hız. Ali (öl. 40/661) Yemen'den döndüğünde Hız. Fâtıma'nın (öl. 11/632) ihramdan çıkarak boyalı bir elbise giydiğini ve gözlerine sürme çektiğini görünce bundan rahatsız olmuştur. Bunun üzerine Hız. Fâtıma, bunu Hız. Peygamber'in (s.a.v.) kendisine emrettiğini söylemiştir. Bu duruma kani olmayan Hız. Ali emin olmak için hadiseyi Hız. Peygamber'e (s.a.v.) sorma ihtiyacında bulunmuştur. Rasûlullah (s.a.v.) ise; "Doğru söylüyor, doğru söylüyor" diyerek Hız. Fâtıma'nın kendisinden aktardığı bilginin doğru olduğunu belirtmiştir.¹

Öte yandan sonraki zamanlarda da sahâbelerden birçok kişinin hadisler konusunda pür dikkat oldukları ve ihtiyatlı davrandıkları bilinmektedir. Örneğin Hız. Ebû Bekir (öl. 13/634) kendisine gelerek mirastan hak talep eden nineye Kur'ân ve sünnette bir delil olmadığı için kendisine bir şey veremeyeceğini söylemiştir. Daha sonra konuyu araştırıp ninenin mirastan altıda bir hakkı olduğu hususunda birbirine şahitlik eden iki

¹ Müslim, "Hac", 1218; İbn Mâce, "Menâsik", 84; Şule Coşkun, Ukaylî'nin Kitabı'd-Dua'fâi'l-Kebîr ve Cerh ve Ta'dil Metodu (Bursa: Bursa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002), 26-29.

sahâbîden bu yönde hadis işitince, nineye mirastan altıda bir pay vermiştir.²

Yine sahâbîlerden Hz. Ömer (öl. 23/644), üç kez izin istenmesine rağmen müsaade edilmediği durumda bir mekana girilmemesi gerektiği hususunu sünnete bağlayan Ebû Mûsa el-Eşarî'den (öl. 42/662-63), -Ebû Musa şahid getirdikten sonra- hadis kabul ettiği bildirilmiştir.³ Hz. Ali'nin de hadis kabulünde ihtiyatlı davranarak hadis alacağı kişiden yemin istediği kaydedilmiştir.⁴ Aktarılan bu bilgilerin yanı sıra adı geçen sahâbîlerin emin olduklarında hiçbir şart aramadan da hadisleri başkalarından kabul ettikleri bilinmektedir.⁵

Sahâbîlerden sonra tâbîînlerden olan Muhammed b. Sîrîn'in de (öl.110/729) hadislerin rivayet edilmesinde gerekli hassasiyeti tembihlemek için "Bu ilim dindir. Öyleyse dininizi kimden aldığınıza bakınız" demiştir.⁶ Tebe-i tâbîîn tabakasından olan Abdullah b. Mübarek ise isnadın olmaması durumunda dileyen dilediği şeyi söyleyebileceğine dikkatleri çekerek isnadsız hadis rivayetinin ne denli sakıncalı olduğuna işaret etmiştir.⁷ Herkesçe bilindiği üzere hadislerin en orijinal bir şekilde alınması hususundaki yaklaşım sonraki dönemler için de söz konusu olmuş

²Ebû Abdullah Mâlik b. Enes el-Esbehî, *el-Muvatta* (Yahyâ el-Leysî rivayeti), tsh., Muhammed Fuâd Abdalbâkî (Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1985/1406), "Ferâiz", 4, 2/513 ; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnâûd, Muhammad vd. (Dimaşk: Dâru Risâletî'l-A'lemîyye, 2009/1430), "Ferâiz", 4, 4/27.

³Ebû Abdullah Muhammed b. ismaîl el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh.*, thrc. ve şerh, Mustafâ ed-Dîb el-Buğâ (Dimaşk-Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1993/1407), "Büyû", 9, 2/727; Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed İbn Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâûd v.dğr. (Beyrut: Mütessesetü'r-Risâle, 1999/1420), 32/388.

⁴İbn Mâce, "Salât", 193; Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ*, thk. Hüseyin Selim (Dimaşk: Dâru'l-Memûn, 1404/1984), 1/25.

⁵Muhammed Acâc Hatib, *es-Sünnetu Kable Tedvîn* (Kâhire: Mektebetu Vehb, 1408/1988), 119-125.

⁶Ebûl-Hüseyin Müslim b. Haccâc Ebû'l-Hüseyin el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-sahîh.*, thk. Muhammed Fuad Abdu'l-Bakî (Beyrût: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabîyye/Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye, 1991/14129), "Mukaddimetü'l-İmâm Müslim", 1, 1/14; Ebû Muhammed, Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünenü Dârimî*, thk. Hüseyin Selim ed-Dârânî (Riyâd: Dâru'l-Muğnî, 2000/1421), 1/398.

⁷Hüseyin b. Mes'ûd el-Beğâvî, *Şerhu's-Sünne*, thk. Şuayb el-Arnâûd vd. (Beyrût: Mektebetü'l-İslâmî, 1403/1983), 1/244; Hamd b. Muhammed b. İbrahim el-Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen Şerhu Ebî Dâvûd* 4 Cilt. (Haleb: el-Metbeatü'l-İlmîyye, 1351/1932), 4/356.

ve böylece cerh ve ta'dîl ilmi gelişerek, bu ilim hakkında bir süre sonra müstakil eserler yazılmıştır.⁸

Bu ilmî geleneğin bir devamı olarak Beyhâkî de (öl. 458/1066) *el-Hilâfıyyât* adlı eserinde kendine has metodla bir fakih gibi tercih ettiği fikhî (Şâfiî) görüşleri savunmuş ve bir hadisçi gibi, (Hanefilerin birtakım görüşlerine referans gösterdikleri rivayetleri cerh ve ta'dîl açısından değerlendirerek eleştirmiştir.

Yapılan makale çalışmamızda Beyhakî'nin *el-Hilâfıyyât* adlı eseri özelinde müellifin cerh ve ta'dîl metodu konu edinilmiştir. Zira mezkûr çalışmada müellifin diğer eserlerinden farklı olarak sıklıkla mukâreneli ferî fıkıh konuları ve hadisler ekseninde *cerh-ta'dîl uygulaması merkeze alınmıştır*. Dolayısıyla araştırmada, müellif tarafından söz konusu eserde yapılan sened tahlilleri, irdelenen râvilerin cerh-tadil vasıfları ve kullanılan cerh ve ta'dîl lafızları üzerinden Beyhakî'nin cerh ve ta'dîl metodu ve etkilenip yararlandığı âlimler hakkında bilgi elde edilmeye çalışılmıştır.

1. *Beyhakî'nin Hayatı ve Eserleri*

Adı Ahmed b. Ali b. Hüseyindir. Beyhakî nisbesi ile bilinmektedir.⁹ Şâban 384/994 yılında dünyaya gelmiştir. Beyhak'ta büyümüş ve ilk tahsilini Beyhak' da yapmıştır. On beş yaşında hadis okumaya başlamıştır. Daha sonra da fıkıh öğrenmiştir. Muhtelif hocalardan faydalanmak maksadıyla İsferyân, Tûs, Hemedân, İsfahan gibi Rey gibi yerleri dolaşmıştır. Hadisi diğer ilimlere tercih ederek sadece onunla meşgul olmaya başlamıştır.¹⁰ Hâkim en-Nîsâbûrî (öl. 405/1015) gibi dönemin birçok âlimden hadis rivayet etmiştir.¹¹

⁸ Bk. Şule Coşkun, *Ukaşlı'nın Kitabı'd-Dua'fâi'l-Kebîr ve Cerh ve Ta'dîl Metodu* (Bursa: Bursa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002), 26-29; Emin Aşıkutlu, "Cerh ve Ta'dîl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV. Yayınları, 1993), 7/394-401.

⁹ Şemsuddin Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâûd v. dğr. (Beyrût: Müessesetü'rRisâle, 1405/1985) 18/163.

¹⁰ M. Yaşar Kandemir, "Beyhakî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV. Yayınları, 1992), 6/58.

¹¹ Zehebî, *Siyer*, 18/164.

Hocaları arasında kelâm ve fıkıh âlimi İbn Fûrek (öl. 406/1015), zâhid ve vâiz Hargûşî (öl. 406/1015), mutasavvıf Ebû Abdurrahman es-Sülemî (öl. 412/1021), Ebû Hâzim el-Abdûyî (öl. 417/1026), muhaddis, fakih ve kelâm âlimi Ebû İshak Rükneddin el-İsferâyînî (öl. 418/1027), fakih Ebû Bekir el-Berkânî (öl. 425/1034, muhaddis Ebû Zer el-Herevî (öl. 434/1043) gibi âlimler¹² zikredilebilir. Şâfiî (öl. 204/820) fıkının üstünlüğünü savunan ve bu alanda değerli eserler kaleme alan Beyhakî¹³ 458/1066 yılında Nîsâbûr'da hayata gözlerini yummuştur.¹⁴

Hadis alanında mahir olan Beyhakî başta hadis olmak üzere itikad, ahlak ve fıkıh gibi şerî ilimlerin muhtelif alanlarıyla ilgili eserler kaleme almıştır: Beyhakî'nin kaleme aldığı bazı önemli eserler şunlardır:¹⁵

1. *es-Sünenü'l-kübrâ. es-Sünenü'l-kebîr*
2. *el-Medhal ilâ kitâbi's-Sünen es-Sünenü'l-kübrâ*
3. *Marifetü's-sünen ve'l-âsâr. es-Sünen ve'l-âsâr veya Marifetü's-Şâfiî li's-sünen ve'l-âsâr*
4. *es-Sünenü's-şuğrâ*
5. *el-Kırâatü halfe'l-imâm.*
6. *Kitâbü Tahrici ehadîs il-Üm.*
7. *Fezâilü'l-evkât.*
8. *Delâ'ilü'n-nübüve.*
9. *Şuabü'l-imân.*
10. *el-İtikâd Kitâbü'l-Kazâ' ve'l-kader*
11. *Kitâbü'l-Bas ve'n-nüşûr.*
12. *İsbâtü azâbi'l-kabr (ve su âli'l-melekeyn)*
13. *Kitâb fi hayâti'l-enbiyâ fi kubûrihim*
14. *el-Âdâb.*
15. *ez-Zühdü'l-kebîr.*

¹² Kandemir, "Beyhakî", 6/58.

¹³ Kandemir, "Beyhakî", 6/58.

¹⁴ Zehebî, *Siyer*, 18/169.

¹⁵ M. Yaşar Kandemir, "Beyhakî", 59-61.

16. *el-Erba ûne's-şuğrâ.*
17. *ed-Davâtü'l-kebîr.*
18. *Menâkıbü's-Şâfiî.*
19. *Beyânü hatai men ahta'e ale's-Şâfiî. Marifetü's-sünen ve'l-âsâr*
20. *el-Mebsût Nuşûsu's-Şâfiî*
21. *Ahkâmü'l-Kurân. Mecmû âtü kelâmi's-Şâfiî fi ahkâmü'l-Kurân*¹⁶

2. *el-Hilâfiyyât Adlı Eserin Hadis Açısından Önemi*

el-Hilâfiyyât adlı çalışmada Şâfi ve Hanefî mezhebi arasında geçen ihtilaflı ve tartışmalı konular hadis rivayetleri bağlamında ele alınmıştır. Zira Beyhakî mevzu bahis eserinde tartışmalı konularla ilgili olarak Şâfiiler'e ait görüşleri verdikten sonra, Hanefîler'e ait görüşlere yer vermiştir. Daha sonra Şâfiilerin (hadis) delillerini, (bir çok yerde): دليلنا ما لنا, دليلنا في المسئلة ve بناء المسئلة لنا gibi giriş cümleleriyle başlayarak aktarmış; ardından Hanefîlerin (hadis) delillerini قالوا, احتجوا بما, فإن قالوا, وربما استدلوا بما ve ربما استدل أصحابهم ve فإن استدلوا بما gibi giriş cümleleriyle başlayıp zikretmiştir. Sonra Hanefîler'e ait delilleri (hadisleri), tarikleri ve râvileri bakımından araştırıp tartışarak reddetmiştir.¹⁷

Beyhakî çalışmasında muhaddislerin metodunu benimseyerek savunduğu görüşü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadisleri ile desteklemeye çalışmıştır. Ayrıca söz konusu hadislerin senedlerini zikrederek sahih olması durumunda senedin kaynağının sahih olduğuna işaret etmiş; zayıf veya illetli olması durumunda ise bu hususlara dikkat çekmiştir. Dahası Beyhakî konularla ilgili merfû hadislerin yanı sıra birçok mevkûf ve maktû rivayet ile de istidlalde bulunmuştur.¹⁸

Öte yandan Beyhakî'nin *el-Hilâfiyyât* adlı çalışmasında Süfyan es-Sevrinin (öl. 161/778 *Câmi'u'l-Kebîr'i*, Ahmed b. Ubeyd es-Saffâr'ın (öl.

¹⁶ Yukarıda ismi verilen eserler için bk. M. Yaşar Kandemir, "Beyhakî", 59-61.

¹⁷ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *el-Hilâfiyyât beyne'l-imâmeyn eş-Şâfiî ve Ebî Hanîfete ve Ashâbih*, (Mukaddime) thk. Heyet (Mısır: er-Ravda li'n-Neşr ve't-Tavzî', 1436/2010), 1/11.

¹⁸ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, (Mukaddime), 1/11. Bazen de tükardaki giriş cümlelerini vermeden delilleri zikredip değerlendirdiği görülmektedir. Bazı misaller için bk. 3/45, 4/103, 116, 7/7, 59, 211.

352/963) *Müsned'i*, Yusuf b. Yakûb el-Kâdî'nin (öl. 297/910) *es-Sünen'i* gibi günümüze ulaşmamış eserlerden aktarımla bulunmuştur¹⁹ Bu da birçok hadis kaynağının kısmen de olsa bilinmesine ışık tutmuştur. Ayrıca söz konusu çalışma Hâkim'in *el-Müstedrek'i*, müellifin *el-Kıraat halfe'l-imâm'ı*, İbn Maîn'in *Târîh'i* (Dûrî rivâyeti) gibi günümüze ulaşmış ama tahrif ve tashîf olmuş metinlerinin doğru olan formlarının tespit edilmesine de yardımcı olmuştur.²⁰

Yukarıdaki bilgilerden Beyhakî'nin Şâfiî mezhebine mensup bir âlim olmasına rağmen, daha çok hadisler bağlamında konuları tartıştığı ve bu nedenle nakil merkezli düşünen bir muhaddis fakih olduğu anlaşılmıştır. Yani Beyhakî eserinde fıkıh kitaplarında genel olarak görüldüğü gibi mezhepsel eğilimden yola çıkarak mezhebî yorum ve görüşleri vermekle yetinmemiştir. Zira o, mezhebî görüşleri vermenin yanında bu görüşleri nakli rivayetler ile temellendirmeye gayret gösterdiği dikkatten kaçmamaktadır. Bu da onun fikhî hükümler noktasında fıkıh-hadis sentezinden müteşekkil bir metoda sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan Beyhakî eserinde muhtelif meseleler hakkında Hanefî görüşlerine karşı olmasını; eldeki mevcut sahih hadislere dayanarak Hanefîlerin konuyla ilgili delillerinin sahih olmamasıyla irtibatlandırması ise onun mezhebi bir taassuba sahip olmadığını meseleleri ilmi bir zeminde tartıştığını göstermektedir.

Beyhakî'nin *el-Hilâfiyyât* adlı çalışmasında çok fazla rivayet nakletmesi, bu rivayetleri gerektiğinde cerh ve ta'dil süzgecinden geçirmesi ve tarihte yazıldığı söylenen ama günümüze ulaşmayan birçok hadis kaynağından nakilde bulunması ise Beyhakî'nin hadis ilimleri ve hadis rivayeti açısından ne kadar donanımlı ve yetkin bir hadisçi olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla *el-Hilâfiyyat* adlı çalışma hem bir hadisçinin muhtelif yönleriyle bilinmesi hem de hadis rivayeti ve hadis ilimleri konusunda birçok hususun farklı denklemlerde irdelenmesi açısından çok değerli bir çalışmadır.

¹⁹ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, (Mukaddime), 1/8.

²⁰ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, (Mukaddime), 1/8.

3. Beyhakî'nin *el-Hilâfiyyât* Adlı Eserinde Cerh Ve Ta'dîl Nitelikli Açıklamalar

3.a. *el-Hilâfiyyât*'da Cerhe Yönelik Yapılan Açıklamalar

Beyhakî'nin *el-Hilâfiyyât* adlı eserinde cerh konusuyla ilgili olarak birçok açıklamaya yer verildiği görülmektedir. Yapılan araştırmada açıklamalarda birçok râvi hakkında muhtelif cerh lafızları kullanıldığı dikkatten kaçmamaktadır.

Örneğin Beyhakî eserinde bir rivayetin zayıf olduğuyla ilgili olarak, öncelikle rivâyetin senedinde geçen râvileri ele alarak cerh açısından değerlendirmede bulunmuştur. Değerlendirmeyi yaparken cerh ve ta'dîl alanında muteber olan birçok kişiden yararlanmıştır.

Mesela Beyhakî, Yahya b. Maîn'nin (öl. 233/848) ve Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) bu yöndeki açıklamalarını referans göstererek "burundan kanın akmasıyla abdestin bozulacağı" hakkında nakledilen bir rivayetin senedinde geçen Amr el-Kuraşî (Ebû Hâlid el-Vâsitî) isimli kişinin yalancı biri olduğunu belirtmiştir.²¹

Yine aynı şahsın kusurlu olduğuna temas etmek için Muhammed b. İsmail el-Buhârî'nin (öl. 256/870), bu kişiden münker hadis rivayet eden birinin nakilde bulunduğu yönündeki açıklamasını aktararak bu kişiyi cerh etmiştir.²²

Beyhakî rivayetlerin senedinde geçen bazı râvilerin kendisine ait olmayan rivayetleri kendisininmiş gibi göstermesi nedeniyle de râvileri cerh etmiştir. Nitekim Beyhakî, Kûfeli bir gurup âlime dayanarak "rükûda ellerin kaldırılmamasından" söz eden hadisin senedinde geçen Muhammed b. Câbir es-Süheymî'nin cerh edildiğiyle ilgili olarak, Muhammed b. Câbir'in kör olduğunu dolayısıyla kendine ait olmayan rivayetleri de hadis kitabına aldığını söyleyerek bu kişin kusurlu olduğuna işaret etmiştir. Daha sonra Beyhakî, bu açıklamanın en iyimser açıklama olduğunu, aslında Muhammed b. Câbir'in hadis müzakeresinde bulunduğu her kişiden kendisine ait olmayan hadisleri yazdığını söylemiş ve

²¹ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/357.

²² Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/357-358.

neticede bu kişiye ait birçok münker ve mevzû rivayetin bulunduğu temas etmiştir.²³

Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, rivayetlerin senedinde geçen bazı râvileri hadis uydurması nedeniyle de cerh etmiştir. Şöyle ki Ali b. Ömer'den naklen, "kâtilin vasiyyet edemeyeceğinden" söz eden rivayetin senedinde geçen Mübeşşir b. Ubayd isimli şahsın, metruk olan ve hadis uyduran bir kişi olduğunu ifade ederek bu kişinin mecruh olduğunu söylemiştir. Yine Beyhakî Ahmed b. Hanbel'den naklen bu kişinin Kur'ân kıraati ile meşgul olması nedeniyle hadislerle ilgilenemediğini, dolayısıyla batıl hadislerle sahip olduğu yönünde bilgi vererek mezkur şahsın cerh edildiğini belirtmiştir.²⁴

Beyhakî rivayetlerin senedinde geçen bazı râvileri çok vehm yapması nedeniyle de cerh etmiştir. Örneğin Beyhakî; kadınlara dokunmanın abdest bozmadığından söz eden rivayetin senedinde geçen Ebû Üveys Abdullah b. Abdullah'ın çok vehm yapması ve Yahya b. Main tarafından cerh edilmesini de gerekçe göstererek Ebû Üveys'in kusurlu olduğuna işaret etmiştir.²⁵

Beyhakî bazen bir rivayeti, senedinin batıl olmasına dayanarak rivayetin sahih olmadığına işaret etmiştir. Nitekim "mülaâne" ile ilgili bir meseleden söz eden hadisin senedinin batıl olmasını söyleyerek konuyla ilgili rivayetin muteber olmadığına altını çizmiştir.²⁶

Beyhakî rivayetlerin senedinde geçen bazı râvileri muhalefetü's-sikât kusurunu taşıması nedeniyle de cerh etmiştir. Nitekim Beyhakî, "kişinin uzanarak uyumasından dolayı abdesti bozmadığından" söz eden bir rivayetin senedinde geçen Ebû Halid ed-Dalânî adındaki râvinin çok vehim yapması ve rivayetlerinde sikâ râvilere muhâlefet etmesi nedeniyle cerh edildiği yönünde bilgiyi naklederek söz konusu rivayetin zayıf olduğuna temas etmiştir.²⁷

²³ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/363-364.

²⁴ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 5/209.

²⁵ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/287.

²⁶ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 6/371.

²⁷ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/257-259

Diğer taraftan Beyhakî, “vitrin farz olduğuna” işaret eden rivayetin senedindeki bir râvinin sika râvilerden gelen senedleri kalb etmesi nedeniyle râviyi cerh etmiştir. Şöyle ki Beyhakî Ebû Hâtim er-Râzî’den (öl. 277/890) naklen adı geçen rivayetin senedinde geçen Hammâd b. Kîrât’ın, senedleri kalp etmesi sebebiyle kusurlu görüp bu kişinin naklettiği rivayetin sahih olmadığına işaret etmiştir.²⁸

Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, bazen de herhangi bir kişiden söz etmeden ve temrîz sîgasını (قيل), kullanarak râvinin cerh edildiğini söyler. Şöyle ki “bir fitrenin dört değil de yarım sa’ (dört avuç) olarak verilebileceği” yönündeki rivâyeti nakleden Abdulaziz b. Ebî Revvâd’ın zan ile rivayet ettiğinin söylendiğini ifade ederek söz konusu rivayetin sahih olmadığına atıfta bulunmuştur.²⁹

Beyhakî “hayızın on gün olup fazlasının istihaze kanı olduğundan” söz eden rivayetin senedinde geçen bir râviyi Kaderî vd. nedenler sebebiyle cerh etmiştir. Nitekim Beyhakî, Ebû Dâvûd Nehâî’den naklen, söz konusu rivayeti nakleden râvilerden olan Süleyman b. Amr’ın Kaderî ve yalancı olması nedeniyle cerh ettiği görülmüştür.³⁰

3.b. *el-Hilâfîyyât’da Ta’dîle Yönelik Yapılan Açıklamalar*

Beyhakî’nin *el-Hilâfîyyât* adlı eserinde ta’dil konusuyla ilgili olan birçok açıklamaya yer verildiği görülmektedir. Yapılan çalışmada birçok râvi hakkında farklı ta’dil lafızları kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Şöyle ki bilinmeden cünüp olan imamın arkasında kılınan namazın iade edilmeyeceğinden söz eden rivayetin sadûk olması nedeniyle kendisine itibar etmiştir. Mesela Dârekutnî’den naklen, “vitrin sünnet olduğuna işaret eden” rivayetin senedinde geçen Ebû İsmail et-Tirmizî’nin sika ve saduk olması nedeniyle bu tarikle gelen rivayetin sahih olarak kabul etmiştir.³¹

Beyhakî bazen bir râvinin hıfz bakımından sağlam olduğuna dayanarak kendisine itibar etmiştir. Nitekim Beyhakî, “Hz. Peygamber’in (s.a.v.)

²⁸ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 2/223.

²⁹ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 4/127.

³⁰ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 1/550-551.

³¹ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 2/224-225.

bir konuda yemin ve bir şahide dayanarak hüküm vermesinden" söz eden rivayetin senedinde geçen Rabîa b. Ebî Abdurrahman'ın hadiste imam ve hıfzı sağlam olduğundan söz ederek rivayetin sağlam olduğuna işarette bulunmuştur.³²

Beyhakî, bazen de râvinin güvenilir olma vasfına sahip olmasına binaen kendisine itibar ettiği görülmektedir. Zira Beyhakî, Hâkim'den naklen "suyun iki kulleğe ulaştığında necis olmayacağından" söz eden rivayetin senedinde geçen Şuayb b. Eyyub es-Sarîfî'nin güvenilir olduğunu beyan ederek söz konusu rivayetin sahih olduğunu söylemiştir.³³

4. Beyhakî'nin *el-Hilâfiyyât* Adlı Eserinde Kullanılan Cerh ve Ta'dil Lafızları

4.1. Cerh ve Ta'dil Lafızları

Beyhakî'nin *el-Hilâfiyyât* adlı çalışmasında muhtelif konular hakkında delil olarak kabul edilen bazı rivayetlerin zayıf olduğunu belirtmek için zikrettiği birçok cerh lafızları bulunduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu cerh lafızları şunlardır:

كثيرٌ مجهولٌ³⁹, منكر الحديث³⁸, لا يحتج بحديثه³⁷, متروك الحديث³⁶, متروك بالإجماع³⁵, كذاب³⁴, يحدث على الحسبان⁴⁵, يسرق الحديث⁴⁴, كثير الوهم⁴³, الخطأ⁴⁰, فاجس الوهم⁴¹, يخالف الثقات⁴², ليس بقوي⁵⁰, كذاب⁴⁹, يضع الحديث⁴⁸, كثر المناكير والموضوعات في حديثه⁴⁷, وإهي الحديث⁴⁶,

³² Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 7/175.

³³ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/501.

³⁴ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/357, 2/176, 7/87.

³⁵ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 3/414.

³⁶ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/100, 7/54, 162.

³⁷ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/165, 337, 556.

³⁸ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/372, 7/137.

³⁹ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 6/313, 215, 2/71.

⁴⁰ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 2/146, 7/177.

⁴¹ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/259.

⁴² Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/259.

⁴³ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/287, 2/115, 5/268.

⁴⁴ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 2/364, 5/105.

⁴⁵ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 4/127.

⁴⁶ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/89, 2/369.

⁴⁷ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 2/364.

⁴⁸ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/453, 5/209.

⁴⁹ Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 2/176, 6/159, 7/87.

, مَتْرُوكٌ , وَاهِي الْحَدِيثِ بِمَرَّةٍ. 54 , هَذَا شَأْنٌ بِمَرَّةٍ 53, دَاهِبٌ بِمَرَّةٍ 52, , أَجْمَعُ الْحَقَائِظَ عَلَى تَرْكِهِ 51
لَيْسَ سِوَهُ الْحَفِظِ 60 مَتَّهَمٌ بِالْوَضْعِ 59 مطعون 58, ولين ليس بحجة 57 لين 56 الأحدث بمرة 55
قَدْرِي 70 يَهُم 69 عَجَانِبُ 68 نَوَاةٌ 67 مَتَمَّاسِكٌ 66 لَا يَكْتُبُ حَدِيثَهُ 65 لَا يُعْتَبَرُ بِرِوَايَتِهِ 64
إِنَّهُ كَانَ يُدَلِّسُ 63 تَكَلَّمَ فِيهِ 62 بِشَيْءٍ 61

Beyhakî *el-Hilâfiyyât* adlı eserinde rivayetlerin sahih olduğuna işaret etmek için ise bazı ta'dîl lafızları kullandığı görülmüştür. Beyhakî'nin kullandığı ta'dîl lafızları şunlardır:

ثِقَّةٌ ثِقَّةٌ، ثِقَّةٌ 76، حَافِظٌ ثِقَّةٌ حُجَّةٌ 75، ثِقَّةٌ ثَبَّتْ 74، ثِقَّةٌ صَدُوقٌ 72، لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ 73، لَا بَأْسَ بِهِ 71
، مِنْ ثِقَاتِ الْمَصْرِيِّينَ 80، مَقْبُولٌ 81، مَجْمَعٌ عَلَى، اثْبَتَ وَأَحْفَظُ 79، إِسْنَادُهُ جَيِّدٌ 78 مَأْمُونٌ 77
مِنْ ثِقَاتِ الْبَصْرِيِّينَ 83 عَدَالَتِهِ 82

50 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/87, 278, 6/48.

51 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/87.

52 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 2/384.

53 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 5/102.

54 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 3/89.

55 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 3/18.

56 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 3/363, 7/263.

57 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 6/542.

58 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 4/299.

59 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/77, 4/ 363.

60 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/369.

61 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/160, 597.

62 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/ 366, 2/ 363.

63 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 2/145, 4/369.

64 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/93.

65 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 2/238, 4/379.

66 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/177.

67 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 6/149.

68 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/14.

69 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 5/269.

70 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/551.

71 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 5/315, 3/242.

72 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 2/225.

73 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/177.

74 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/175, 2/479.

75 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 5/266.

76 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 7/147.

77 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 2/168.

78 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/190.

79 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 6/190.

80 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/252.

81 Beyhakî, *el-Hilâfiyyât*, 1/130.

Nakledilen bu bilgiler, Beyhakî'nin birçok rivayeti dikkate almadan önce sened tahlilinde bulunduğunu, rivayetin sıhhat ve zayıf olmasıyla ilgili olarak râvinin adalet ve zapt sıfatına sahip olup olmadığını belirten bilgiler verdiğini göstermektedir. Bu durum Beyhakî'nin cerh ve ta'dil alanında yetkin bir konuma sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

5. *Beyhakî'nin Cerh ve Ta'dil Konusunda Yararlandığı Hadisçiler*

Beyhakî bazen rivayetleri cerh ve ta'dil açısından tahlil ettiğinde herhangi bir kimseye atıfta bulunmazken;⁸⁴ bazen de cerh ve ta'dil alanında birçok âlime atıfta bulunarak onların râviler hakkındaki olumlu-olumsuz görüşlerini aktarmış ve böylece rivayetleri cerh ve ta'dil açısından irdelemeye gayret göstermiştir.⁸⁵ Beyhakî ricâl alimlerine dayanarak yaptığı cerh ve ta'dil nitelikli açıklamaları -hadis rivayet eder gibi- bazen senedli⁸⁶ bazen de senedsiz⁸⁷ bir şekilde aktardığı da görülmektedir.

Şöyleki Beyhakî bir râvinin yalancı olduğunu beyan ederken Ahmed b. Hanbel ve Yahyâ b. Maîn'in söz konusu râvi hakkında yaptığı açıklamayı referans göstererek râvinin muteber biri olmadığına temas etmiştir.⁸⁸ Ayrıca Beyhakî, Buhârî'ye dayanarak bir râvinin hadislerinin yazılmayacağı kadar zayıf olduğu yönünde bilgi vermiştir.⁸⁹

Diğer taraftan Beyhakî İbrahim b. Yusuf el-Belhî'den gelen bilgiye dayanarak bir râvinin güvenilir biri olduğunu belirtmiştir.⁹⁰ Yine Beyhakî, İbn Adî'nin açıklamasını referans göstererek bir râvinin güvenilir olduğunu ifade etmiştir.⁹¹

Beyhakî'nin cerh ve ta'dil konusunda yararlandığı kişilerin isimlerinin tamamının bu çalışmada zikredilmesi araştırmamızın sınırları açısından mümkün olmasa da; Beyhakî'nin yararlandığı bazı önemli münekkit

⁸² Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 2/115-116.

⁸³ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 2/115.

⁸⁴ Bazı örnekler için bk. Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 6/518-519, 7/340.

⁸⁵ Bazı örnekler için bk. Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 1/357, 2/176.

⁸⁶ Bk. Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 2/134, 176, 7/87.

⁸⁷ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 1/357, 2/188, 4/137.

⁸⁸ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 1/357.

⁸⁹ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 4/208.

⁹⁰ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 7/147.

⁹¹ Beyhakî, *el-Hilâfîyyât*, 6/62.

şahsiyetlerden söz edilmesi yerinde olacaktır. Bu isimlerden bazıları şunlardır:

Hammâd b. Seleme, (öl. 167/784), Mâlik b. Enes (öl. 179/795), Yahya b. Saïd el-Kettân (öl. 198/813) İmâm Şâfiî (öl. 204/280), Yahyâ b. Maîn (öl. 233/848), Ahmed b. Hanbel , Muhammed b. İsmail el-Buhârî, Müslim b. Haccâc (öl. 261/875), Ebû Züra er-Râzî (öl. 281/894), İbn Hibbân el-Büstî (öl. 354/965), çağdaşı Hâkim en-Nîsâbûrî (öl. 405/1114) ve Ali b. Ömer⁹² gibi cerh ve tadîl alanında tanınmış birçok kişiden ve ismini zikretmediğimiz daha bir çok alimden yararlandığı tespit edilmiştir.

Bu bilgiler ışığında Beyhakî'nin, hem kadim hem de çağdaşı olan münekkitlerden yararlandığı söylenebilir. Esasen Beyhakî'nin yaşadığı hicrî 5. yy. ; cerh ve ta'dil alanıyla ilgili daha önce kaleme alınan eserlere yönelik cem' ve ihtisar çalışmalarının yoğunluk yaşadığı ve cerh - ta'dil çalışmalarında daha çok taklit karakterinin hâkim olmaya başladığı bir asırdır.⁹³ Dolayısıyla Beyhakî de 5.yy.'da yaşayan bir âlim olarak hem önceki cerh-ta'dil âlimlerinin birikiminden yararlanarak bir münekkit olma vasfını kazanmış hem de bu birikimin sonraki kuşaklara taşınmasında önemli bir rol oynamıştır.

⁹² Mezkûr isimlerin geçtiği yerler için sırayla bk. 7/88, 4/205, 4/205, 7/162, 1/357, 1/544, 1/372, 4/205, 2475, 1/481, 6/313, 5/35.

⁹³ Aşikkutlu, "Cerh ve Ta'dil", 7/396.

Sonuç

Yapılan araştırmada Beyhakî'nin birçok ilmî muhitten eğitim aldığı ve muhtelif alanlarla ilgili birçok nitelikli çalışma yaptığı anlaşılmıştır. Bu da Beyhakî'nin birçok ilmî gelenekten haberdar olan çok yönlü bir hadisci olduğunu göstermektedir. Beyhakî'nin *el-Hilâfîyyat* adlı eserinde iki farklı fikhî ekole (Şâfiî ve Hanefî) ait görüşleri hadisler bağlamında inceden inceye değerlendirmiştir. Bu durum onun sünneti her konuda olduğu gibi fikhî konularda da önemseydiği ve dolayısıyla sünnet merkezli bir fikhî yaklaşıma sahip olduğunu akla getirmektedir.

Diğer taraftan Beyhakî'nin söz konusu *el-Hilâfîyyât'da* günümüze ulaşmayan birçok hadis eserine ait bilgileri aktarması, rivayetler ile istidlalde bulunması, ciddi bir yekûnü oluşturan rivayetleri cerh ve ta'dil açısından tartışması esere hadis ilimleri açısından ayrı bir değer katmıştır. Beyhakî *el-Hilâfîyyât* adlı eserinde rivâyetin müntehâsı bakımından farklı olan birçok hadis naklettiği ve bu hadisleri cerh ve ta'dil açısından kritize ettiği ve birçok râvî hakkında muhtelif cerh ve tadil lafızları kullandığı gözlemlenmiştir. Bu da Beyhakî'nin ricâl ilmine olan vukufiyyetin bir delilidir. Beyhakî râvinin adalet ve zapt sıfatına zarar veren niteliklere işaret ederek râvinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Beyhakî bazen de rivayet salahiyetini bozan ve bilindik olan kusurların dışında, kişinin farklı mezhep mensubiyetini de bir kusur olarak adettiği dikkatten kaçmamaktadır. Örneğin bir râviyi Kaderîye mezhebine mensup olması nedeniyle cerhetmiştir.

Öte yandan Beyhakî'nin cerh ve ta'dil metoduyla ilgili yapılan bu araştırmada, Beyhakî'nin bazen rivayetleri cerh ve ta'dil açısından tahlil ettiğinde herhangi bir kimseden sözetmediği; bazen de cerh ve ta'dil alanında birçok kişiye atıfta bulunarak onların cerh ve ta'dil hakkındaki görüşlerine başvurduğu; ayrıca Beyhakî'nin cerh ve ta'dil ile ilgili açıklamaları bazen senedli bazen de senedsiz naklettiği tespit edilmiştir. Bu durum Beyhakî'nin 5.yy.'da yaşayan bir âlim olarak hem önceki cerhta'dil âlimlerinin birikiminden yararlanan bir münekkit olduğunu hem

de bu birikimin sonraki nesillere aktarılması hususunda bir köprü görevi gördüğünü ispatlamaktadır.

Kaynakça

Accâc Hatîb, Muhammed. *es-Sünnetu Kable Tedvîn*. Kâhîre: Mektebetu Vehb, 2. Basım. 1408/1988.

Aşıkutlu, Emin. "Cerh ve Ta'dîl", *Türkiye Diyânet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7/394-401. İstanbul: TDV. Yayınları, 1993.

Beğâvî, Hüseyin b. Mes'ûd b. Muhammed. *Şerhu's-Sünne*. 15 Cilt. thk. Şuayb el-Arnâûd. Dimaşk: el-Mektebetü'l-İslâmî. 2. Basım. 1403/1983.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *el-Hilâfiyyât beyne'l-imâmeyn eş-Şâfî ve Ebî Hanîfe* ve Ashâbih 8 Cilt. thk. Heyet. Mısır: er-Ravda li'n-Neşr ve't-Tavzî'. 1436/2010.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil el-Buhârî. *el-Câmiu's-sahîh*. 6 Cilt. thrc. Mustafâ ed-Dîb el-Buğâ. Beyrut: Dâru'l-İbni'l-Kesîr/el-Yemâme, 3. Basım, 1993/1407.

Coşkun, Şule *Ukaylî'nin Kitabı'd-Dua'fâi'l-Kebîr ve Cerh ve Ta'dîl Metodu*. Bursa: Bursa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensttüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Dârimî, Ebû Muhammed, Abdullah b. Abdurrahman. *Sünenü'd-Dârimî*. 4 Cilt. thk. Hüseyin Selîm ed-Dârânî. Riyâd: Dâru'l-Muğnî, 1421/2000.

Hattâbî, Hamd b. Muhammed b. İbrahim. *Me'âlimü's-Sünen Şerhu Ebî Dâvûd*. 4 Cilt. Haleb: el-Metbeatü'l-İlmîyye, 1351/1932.

İbn Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed. *Müsned*. 50 Cilt. thk. Şuayb el-Arnâûd v. dğr. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle. 1999/1420.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*. 5 Cilt. thk. Şuayb el-Arnâûd, Muhammad vd. Dimaşk: Dâru Risâleti'l-A'lemîyye, 2. Basım, 2009/1430.

Kandemir, M. Yaşar. "Beyhakî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/58-61. İstanbul: TDV. Yayınları, 1992.

Mâlik, Ebû Abdullah Mâlik b. Enes el-Esbehî. *el-Muvatta* (Yahyâ el-Leysî rivayeti). 2 Cilt. tsh., Muhammed Fuâd Abdalbâkî. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1985/1406.

Mevsilî, Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî. *Müsnedü Ebî Ya'lâ*. 13 Cilt. thk. Hüseyin Selim. Dimâşk: Dâru'l-Memûn, 1404/1984.

Müslim, Ebû'l-Hüseyin b. Haccâc Ebû'l-Hüseyin el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-sahîh*. 5 Cilt. thk. Muhammed Fuad Abdu'l-Bakî. Beyrût: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabîyye/Dâru'l-Kütübi'l-İlmîyye, 1. Basım, 1991/14129.

Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. 25 Cilt. thk. Şuayb el-Arnâud v.dğr. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle. 1405/1985.